

בנה. וכן (ל"ה, כ"ו) אלה בני יעקב אשר ילד לו בפדן ארם אינו על בנימין (רחב"ו).

ל"א. ואלה המלכים...: מלכותם לא היתה משתלשלת מאב לבן, כי הם היו ממליכים אנשים מפה ומשם כפי מה שירצו (א.ב.). לפני מלך מלך לבני ישראל — על משה מלך ישראל וכן כתוב ויהי בישורן מלך (א"ע). ל"ט. בת מי זהב: בת מצרף דהבא — בת צורף זהב (ת"א).

וישב

פרק ל"ז

ב. והוא נער: יוסף היה מתנהג במדת ענוה לשרת את בני בלהה ובני זלפה, כל שכן שלא התגאה על אחיו בני לאה (כ"ק).

והוא נער: משרת (כמו שמות ל"ג, י"א) ומשרתו יהושע בן נון נער: את בני בלהה ואת בני זלפה: היה משרת עמם (את שאר אחיו), ולא אותם (שד"ג).

ויבא יוסף: מביא דבה אומר אמת ומוציא דבה אומר שקר (ומוציא דבה הוא כסיל) וכן במרגלים ויוציאו את דבת הארץ (מ"ב ע"פ הרמב"ו).

אל אביהם: לא התנהג יוסף ככל מוציאי דבה, שכונתם לביש את מי שנאמר עליו ולהבאיש ריחו בעיני זרים, אבל הוא הביא את הדבה רק אל אביהם, אשר יחפש בדרכיהם וידריכם בדרך הישרה כאב אל בנים (כ"ק על פי א.ב.).

ג. כי בן זקנים הוא לו: כי אחרון הי' ל"א בנים, אבל בנימין נולד זמן רב אחרי כן ועד שגולד בנימין הי' לו יוסף בן זקונים והתחיל לאוהבו (רשב"ס).

ד. ולא יכלו: יש נמנע מסבת חסרון היכולת והכח, כמו: «ולא יכול יוסף להתאפק» (בראשית, מ"ה, א'). ויש נמנע מסבת המוסר והמצוה, כמו: «לא יוכלון המצרים לאכול את העברים» (בראשית, מ"ג, ל"ב) וכאן יש לפרשו באחד משני האופנים האלה: בגודל שנאתם לו הי' להם בלתי אפשרי לדבר אתו דברי שלום, או מסבת המוסר לא היו רוצים לדבר אתו אחת בפה ואחת בלב (כ"ק).

ולא יכלו דברו לשלום: לא סבלו את דבורו גם כשהיה מדבר אתם דברי שלום (על פי שד"ג).

ו. והנה... והנה... והנה...: תמצא שלש פעמים «הנה» כנגד שלש

פעמים שהוצרכו לרדת למצרים ולהשתחוות לו (בד"א, אב).

וגם נצבחה : הורה שתייה ממשלתו קיימת זמן ארוך וכן היה כי אמנם מלך שמונים שנה — לא נעשה כן לכל הממלכות הנוכרות בכתבי הקדש (ע"פ אב).
ח. המלך תמלך עלינו אם מושל תמושל בנו : האנחנו נשימך מלך או אתה תמשל בנו בחזקה? (א"ע).

על חלמתיו . על החלום ההוא ועל השני שנכתב אחר כך (שד"ל). ע ל ח ל מ ת י ו ו ע ל ד ב ר י ו : שגאו אותו הן על חלומותיו (המראים על מחשבותיו הרעות) והן על דבריו, שהוא מספר להם זאת ומתפאר בכך (ע"פ בדי"א). י. ויפטר אל אביו ואל אחיו : את החלום הראשון ספר לאחיו בלבד, ואת החלום השני ספר גם לאביו לפי שראה בו דברים הנוגעים לאביו (רמב"ן, אב, מ"ב).

מה החלום הזה אשר חלמת : אין זה כי אם רוע לב שתחשוב למלך עלינו (ט).

י"א. ויקנאו בו אחיו : נוסף על השנאה מפני שחשדוהו שהוא שואף להתנשא עליהם, באה הקנאה, מפני שהם חששו שמא יהיה כך (על פי אב). י"ג. הלא אחיך רעים בשכם : במקום סכנה שהרגו אנשי המקום (רשב"ם). ה נ נ י : מלת "הנני" היא מיותרת, אלא שהרגיש הסכנה ואמר הנני — כדי לעשות רצונך אלך שם (מ"ב על פי א"ע).

בשכם : בשדות אשר בסביבות שכם (שד"א).

י"ד. וישלחתו מעמק חברון : העיר יושבת בהר ויעקב לוהו עד העמק כמו שאמרו חז"ל (ח).

ט"ז. הגידה נא לי : אם תדע (רד"ק, בה"ט).

י"ח. ויתנכלו אתו : חשבו אותו לנוכל ומתנקש בנפשם למצא עליהם עלילה או להחטיאם כדי שיקללם אביהם או יענישם ה', התורה אמרה : הבא להרגך השכם והרגו (ט).

י"ט. בעל החלמות : הם אמרו ודך לעג — ואמרו אמת, שהוא היה בעל החלומות ואין פותר אותם בלעדו (מ"ב).

כ"א. וישמע ראובן ויצילהו מידם : לפיכך נתן לו הקב"ה את עיר המקלט הראשונה (דברים ד' מג). את בצר במדבר בארץ המישור לראובני — כי הוא פתח בהצלה תחלה (ח. בה"ט על פי חז"ל).

כ"ב. אל תשפכו דם : ולא אמר דמו, כלומר, גם אנכי ככם שנאתיו, ואין אני מקפיד על דמו כלל, אלא אין ל כ מ להיות שופכי דם (בה"ט, בדי"א).

השליכו אתו אל הכור הזה אשר במדבר : מקום שאין בני אדם מצויים שם, וימותו מאליו (רשב"ם).

כ"ד. אין בו מים : שאם היו מים לא היו משליכים אותו שם, שאם כן היו מטביעים אותו וממיתים אותו בידם, והם אמרו ויד אל תשלחו בו (ראובן) וידנו אל תהי בו (יהודה) (רשב"ם).

כ"ה. וישבו לאכל לחם : שלא היה כל זה בעיניהם תקלה או מכשול שימנעם מלקבוע סעודתם — מפני שחשבו את יוסף לרודף, שכל הקודם להרגו זכה, כשאינ דרך להציל את הנדרף בזולת זו (ט).

כ"ו. מה בצע : מה תועלת, כמו (תהלים ל"י) מה בצע בדמי (א"ע). ו כ ס נ ו א ת ד מ ו : לא נוכל להתפאר בהריגת שונאנו, אלא עלינו לכסות את דמו מפני צער אבינו (על פי אב.).

כ"ז. לכו ונמכרנו : ונשלם לו מדה כנגד מדה שיהי עבד תמורת מה שחשב להשתרר עלינו (ט).

לכו ונמכרנו : ונמסרנו, כמו (שופטים ד', ב) וימכרם ה' (את ישראל) ביד יבין, כי מה להם לתשעה אחים בני האדם הגדול במעט ממון זה ? (כ"ק).

כ"ח. ויעברו אנשים מדינים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים : מתוך שהיו יושבים לאכול לחם — ורחוקים היו קצת מן הבור וממיתנים היו לישמעאלים — עברו, טרם שהישמעאלים באו, אנשים מדינים דרך שם, ראו את יוסף בבור זמשכוהו ומכרוהו המדינים לישמעאלים (רשב"ם). ואולי על זה אמר יוסף : כ"י גנוב גונבתי מארץ העברים (על פי צ"ה). ואעפ"י שכתוב : „אשר מכרתם אתי מצרימה“ (בראשית, מ"ד, ד.) — יש לומר — שגרמתם למכירה זו (רשב"ם).

בעשרים כסף : ערך הזכר מבן חמש שנים עד בן עשרים שנה. ויוסף היה אז בן שבע עשרה שנה (ח).

כ"ט. ויקרע את בגדיו : וביעקב כתוב שמלותיו, לפי שהוא קרע את כל בידיו אף הסמוכים לעורו, ככתוב (שמות, כ"ב, כ"ו) כי היא שמלתו לערו (בה"ט). ל"ב. וישלחו את כתנת הפסים : וישלחו — בשלח, היינו, בחרב, עשו בה חתיכות כדמות שיני חיות (אב.).

ל"ג. חיה רעה אכלתהו : שאילו באו לסטים עליו לא היו מניחים לו את הכותנת (ח. על פי בה"ט).

ל"ה. וימאן להתנחם : לפי הפשט מפני שחשב עצמו כפושע במיתתו ששלחו בדרך יחיד ולמקום ששונאים אותו (ר"י). כ"י א ר ד : לא אתנחם אלא ארד (רשב"ם).

וימאן להתנחם : מדוע לא אמר לו אחד מבניו, שיוסף בנו לא נטרף ? אז היה מצטער עוד יותר על הקלקול המוסרי של אחי יוסף ! (ה). ו י א מ ר כ"י א ר ד א ל ב נ י א ב ל ש א ל ה : קבל עליו אבלות לכל ימיו, מפני

שאירעה התקלה על ידו ששלח את יוסף אל אחיו (בה"ט. ט.).
 ל"ה-ל"ו. ויבך אתו אביו והמדינים מכרו אותו... לפוטיפר : להורות כי
 שערי דמעות לא ננעלו, ובכיתו של יעקב הועילה שקנה אותו פוטיפר (צ"ה).
 ל"ו. והמדינים מכרו אתו אל מצרים : מדינים וישמעאלים אחד הם
 (רשב"ם).

פ ר ק ל ח

כ"ד. הוציאה ותשרף : לא דן אותה יהודה לשריפת גופה, אלא שישרפו לה
 רושם על פניה לסימן שהיא זונה (בה"ט בשם ר"י החסיד).
 כ"ה. הכר נא : יהודה אמר לאביו "הכר נא" והנה גם תמר אמרה לו "הכר
 נא" (רד"ק בשם ב"ר).

פ ר ק ל ט

א. שר הטבחים : רב קטליא — שר ההורגים (ת"א), על ידו נדונים
 הנרצחים והאסורים בבית הסוהר שלו (רשב"ם).
 ו. כי אם הלחם אשר הוא אוכל : כי לא יוכלו המצרים לאכול את העברים
 לחם (א"ע).
 ט. והטאתי לאלהים : אם גם האדון לא ידע מזה ולא יוכל לענשני, הרי
 אחטא לאלהים היודע בסתרות (יש"ר).
 י"ט. ויחר אפו : ואף על פי כן לא הרגו, כי בספק היה הדבר אצלו (א"ע).
 כ"ג. אין שר בית הפהר ראה את כל מאומה בידו : לית רב בית אסירי
 חזי ית סורחן בידיה — אין שר בית הסוהר רואה כל חטא בידו (ת"א), ולדעתי
 מאומה כמו (דניאל ד) אשר אין בהם כל מאום, ועל דרך זו פירשו רבותינו (לעיל
 כ"ב, י"ב) ואל תעש לו מאומה — לשון מום וחסרון (כ"ק).

פ ר ק מ

ב. ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים : אף
 על פי שלא הם חטאו נגדו, אלא משקה מלך מצרים והאופה (פסוק א') — קצף על
 השרים, כי הם אחראים למעשי פקידיהם הנמוכים (על פי אב). (ובפסוק ה' הם
 שוב נקראים המשקה והאופה!).
 ג. מקום אשר : מלת מקום כשאחריה "אשר" או "ש..." דרכה לבוא

בסמיכות, כמו (קהלת א', ז') מקום שהנחלים הולכים, או (ויקרא, ו', י"ח) במקום אשר תשחט העולה (שד"ר).

ה. המשקה והאוכה: יתכן שאין מאמר זה בא להודיע מי הם החולמים רק יודיע בדרך כלל שראו בחלומותיהם נפילה מדרגתם, שאינם במעלת שרים. רק במדרגת משרתיהם, זה נושא על ראשו סל וזה סוחט ענבים על הכוס, וזה גרם להם להיות זועפים (כו"ק).

ח. ופתר אין אתו: כמו ואין פותר אותו (רשב"ם).

טו. מארץ העברים: לפי שהודיע יוסף שהוא עברי לפיכך זכה להקבר בארץ ישראל, אבל משה רבנו שנאמר עליו איש מצרי הצלנו, משמע שלא גלה להם שהוא עברי, לא זכה להקבר בארץ ישראל (על פי ח.).

מארץ העברים: כך נקראה ארץ כנען גם אז! (ה.).

מ ק צ

פרק ט"א

א. ויהי מקץ שנתיים ימים: ולא פירש הכתוב תחלת זה החשבון ויתכן להיות שזה החשבון ליציאת שר המשקים מבית הסוהר, או לשבת יוסף שם (א"ע).
שנתיים ימים: שתי שנים שלמות, כדכתיב (ויקרא כ"ה, כ"ט) ימים תהיה גאולתו, וכן (בראשית כ"ד, נ"ה) ימים או עשור, אבל שנתיים בלי ימים היה משמע מקץ שנה ויום אחד, כדכתיב (ויקרא י"ב, ו') בן שנתו, בתוך השנה קורהו בן שנתו (רשב"ם). ופרעה חלם: היה צריך לומר: ויחלם פרעה, אכן הכתוב מוסב על ענין ראשון: קודם חלמו שר המשקים ושר האופים, ועכשו חולם פרעה (על פי אה"ח). על ה י א ו ר: סמוך ליאור, כמו (במדבר, ב, כ') ועליו מטה מנשה (רד"ק).

ב. מן היאר עלת שבע פרות: שירדו שם לשתות (ח. על פי הרשב"ם).

בראות כשר: שמנות, כמו ועגלון איש בריא מאד (שופטים ג') (ב"ש).

באחו: עמק שבו צמחים (צמחים הגדלים ביחד נקראים אחים והמקום המגדל אותם נקרא אחו) (על פי א"ע).

ו. וחנה שבע שבלים... צמחות אחריות: בשבלים הרעות לא נאמר שהן

עולות בקנה אחד, כמו בטובות, לפי שהשנים הטובות היו כולן שוות בטובה, והרעות לא היו שוות לרעה, אלא כל אחת רעה משלפניה (בה"ט).

ז. ותבלענה השבלים: גדלו השבלים הדקות עד שכסו את השבלים הטובות שנבלעו ונתכסו תחתיהן, כמו (במדבר ד', כ') «ולא יבאו לראות כבלע את הקדש» (ב"ש). וייקץ פרעה והנה חלום: כי בעוד האדם ישן נראה היותו במעשה ממש, אבל אחרי הקיצו — והנה חלום (ח"ב, ע"ג הרשב"ט).

ח. חרטמי: מלשון חרט (וה"מ"מ נוסף) והוא הכלי אשר בו עושים רשמים בגוף קשה, והושאל השם הזה על הרושם, והדבר ידוע שטרם נתפשטה בעולם מלאכת הכתיבה באותיות, היו רושמים כל הענינים והרעיונות על ידי ציורים, ולכן יקרא חרטום האיש המבין את התמונות והחרטים האלה (יש"ד). ויספר פרעה להם את חלמו ואין פותר אותם לפרעה: מפני שבחלום הזה היו שני חלומות, לכן אמר «אותם» (אוה"ח).

ט. את הטאי: מה שחטאתי למלך ומה שחטאתי לאותו הנער שבקש אותי לזוכרו ושכחתיו (ב"ש).

י. פרעה קצף על עבדיו: כל פרעה בלשון מצרים מלך, וכן כל מלכי מצרים נקראים; ושל פלשתים — אבימלך; אפילו בימי דוד — בשנותו את טעמו לפני אבימלך (תהלים ל"ד, א); ושל ירושלים מלכי צדק: ביהושע אדוני צדק מלך ירושלים (יהושע י', א) ובימי דוד — על דברתי (אני מבטיח שתהיי) מלכי צדק = מלך ירושלים (תהלים ק"י, ד) ושל עמלק אגג: בימי משה — וירום מאגג מלכו ובימי שאול — אגג מלך עמלק (רשב"ט).

אתי ואת שר האפים: אמר «אתי» פעם שנית (א"ע).

ט"ז. בלעדי: אף על פי שאמרת: «ופותר אין אותי» — כאלו אני יחיד בזאת החכמה, — אני חושב שיש בלי ספק פותר בלעדי. אלהים יענה: יעשה שאענה בפתרוני את שלום פרעה (ט).

כ"א. ומראיהן: מראה כל אחת מהן (א"ע).

כ"ה. אשר האלהים עשה הגיד לפרעה: מה שעתיד לעשות הגיד לפרעה (רשב"ט ע"ג ת"א).

כ"ז. יהיו שבע שני רעב: בעבור שהשבע בארץ מצרים איננו חדוש גדול — כי היא כגן ה' — הזכיר תחלה פתרון הרעות, כי הוא החדש ותועלת החלום, כי ה' ברחמיו הראה לפרעה הרעב להחיות לפליטה גדולה וזהו טעם ותחלינה שבע שני הרעב לבא כאשר אמר יוסף — כי לא גודע דבריו רק בשנות הרעב (רמב"ו).

כ"ט. שבע גדול בכל ארץ מצרים: השבע יהיה בארץ מצרים לבד, והרעב גם מחוץ לארץ מצרים (ראה פסוק ג"ג, ג"ד) (על פי אב.).

בכל ארץ מצרים : ולא במקומות הסמוכים לגילוס לבד (א.ב.).
 לא. אחרי כן : גם אחרי עבור הרעב, תשאר הארץ חסרה כל כך, שלא תשוב על נקלה לאיתנה הראשון (א.ב.).

ל"ב. ועל השנות החלום... וחלומותיו של יוסף אף על פי שנשנו באלומות ובכוכבים לא נתקיימו מהר, מפני שלא היו בלילה אחד (על פי הרשב"ם).

ל"ג. נבון וחכם : נבון — שידע לנהל עם ארץ מצרים לחם לפי הטף מידו ולתת להם כדי חיותם, וימכור המותר לארצות האחרות לאסוף עושר וממון לפרעה ; וחכם : שידע לקיים לתבואה שלא תרקב שיערב עם כל מין דבר המקיים אותו בטבעו (דמב"ו). א ת כ ל א כ ל : — אין פרוש כל — הכל — כי היו מתים ברעב, וכן כל הארץ באו, רק טעמו שקבץ כל אשר יכול (א"ע).

ל"ד. יעשה פרעה ויפקד פקידים : יעשה פרעה שזה הנבון והחכם יפקד פקידים (על פי ס.). י ע ש ה פ ר ע ה : הוא בעצמו, וממנו יראו וכן יעשו אחרים, כי אחרי שפרעה יתן החומש מתבואות ביתו יעשו כולם כמותו (צ"ה).

ל"ה. ויקבצו... ויצברו : הפקידים (א"ע). ו י ק ב צ ו... ו י צ ב ר ו... (ראה מ"ח, מ"ט), תחלה קבץ יוסף אוכל שדה כל עיר ועיר ונתן אותו בתוך העיר, ואחר כך לקח מכל עיר ועיר את היותר מצורך בני העיר ויצבור אותו באסמיו לצורך הגברים בני ארצות אחרות (כו"ר).

מ"ה. ויצא יוסף על ארץ מצרים : ונפק יוסף שליט על ארעא דמצרים — ויצא יוסף כשליט על ארץ מצרים (ת"א).

מ"ו. ויעבר בכל ארץ מצרים : לדעת שדותיה, כדי לעשות את כל ההכנות הדרושות (על פי אוה"ח).

מ"ט. אין מספר : לא היה עוד מספר נקרא בשם באופן שיצויר בנפש (ס).

נ. אסנת : אמרו במדרש כי בת דינה היתה משכם, וגדלה בביתו של פוטיפרע, וכך דרשו חז"ל — כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (בחי"י).

נ"א. כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי : הוא רצה ששם בנו יזכיר לו, כי הוא עלול לשכוח את בית אביו, ולכן קרא לו בשם מגשה (על פי המלבי"ם).

נ"ב. בארץ עניי : שהיתה לי בתחלה ארץ עניי (רד"ק) ; היה קורא מצרים ארץ עניי עם כל מעלתו שמה, להיות נפרד מאביו ומהארץ הקדושה (א.ב.).

נ"ד. בכל הארצות : סביבות מלכות מצרים (א"ע).

נ"ה. ותרעב כל ארץ מצרים : אחרי שהמצרים מכרו את לחמם לנכרים לחמדת הממון, ומפני שחשבו שגם בשנה הבאה יהיה שבע (על פי א.ב.).

פ ר ק ט ב

ב. ונחיה ולא נמות : אף על פי שלא יהיה לשובע, לא נמות ברעב (ע"פ ט.ו.).
 ג. וירדו אחי יוסף עשרה : כי לא הי' המשביר מוכר לשום קונה אלא
 בעד בית אחד ולא בעד רבים פן יעשה בו סחורה, כמו שהוא המנהג בשני
 רעב (ט.).

ד. פן יקראנו אסון : כי גם לאמו ולאחיו קרא אסון בדרך (יש"ר).
 ה. ויבאו בני ישראל... כי היה הרעב בארץ כנען : אף על פי שהם היו
 בני ישראל, אנשים נכבדים וחשובים, הוכרחו לרדת לארץ מצרים עם שאר בני
 כנען, מפני שהיה רעב בארץ כנען (על פי יש"ר).
 בתוך הבאים : שהיו הולכים שם חבורות יחד כדי להמלט מן השודדים שרבו
 אז מפני הרעב (ט.).

ז. ויכרם : בתחלה הכיר שהם אחיו (אבל לא כל אחד ואחד), ואחר כך
 הסתכל בכל אחד והכירו — זהו (ח) ויכר יוסף את אחיו (א"ע).
 ויתנכר אליהם : כי פחד אולי יכירוהו הם, ושנה את עצמו כענין שנאמר
 באשת ירבעם (מ"א י"ד ב') קומי גא והשתנית ולא ידעו כי את אשת ירבעם, וכתוב
 שם (פסוק ה') והיא מתנכרה, —או שהתנכר להם בדברים ודבר אתם קשות (בחי'י).
 ט. מרגלים אתם : לכן העליל עליהם כי הם מרגלים, מפני שפחד שמא
 יחקרו מי המושל ויתברר להם כי יוסף הוא, ועכשו יפחדו לחקור כדי לא לחזק את
 החשד שהם מרגלים (כ"י).

מרגלים אתם : כיון שהוא לא שאל אלא מאין באתם, היה להם להשיב מארץ
 כנען בלבד, והם הוסיפו "לשבור אוכל", כאלו שהם שוללים ענין אחר, לכן מצא
 בדבריהם מקום להעליל עליהם (כ"ק). מ ר ג ל י ם א ת ם — זוהי אומנותכם,
 ועכשו — לראות את ערות הארץ באתם (על פי א"ב).

י. ועבדיך באו לשבור אוכל : ולא לראות את ערות הארץ (א"ב).
 יא. כלנו בני איש אחד נחננו: ואין מדרך האב לשים בסכנה כל בניו (מ"ב
 על פי א"ב).

י"ב. לא כי ערות הארץ באתם לראות : ואינכם בני איש אחד, כי רחוק
 הוא שיהיו לאיש אחד עשרה בנים (על פי א"ב).

יג. ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו: לחזק דבריהם אמרו כי
 בעצם שנים עשר אחים הם בני איש אחד (על פי א"ב).

יד. הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם : כי אדרבה, לעסק
 הריגול הכרח להיות אחים יחדיו כדי שלא יגלה איש על חברו, וגם שהקטן איננו
 אתכם זהו סימן לריגול לפי שעדיין לא נסה בזה (על פי א"ב).

הוא אשר דברתי אלכם לאמר מרגלים אתם : כי אחיכם הקטן היה בודאי
 כאן אתכם ואתם שלחתם אותו להגיד מה שראה ושמע (כ"י).
 ט"ו. בזאת תבחנו... כי אם בבא אחיכם הקטן חנה : ואני אחקור עליו
 אם ראוהו כבר במקום הזה (בה"ט).

כ. ולא תמותו : כי גם בארץ כנען אוכל להמיתכם אם לא תבואו (ט).
 ולא תמותו : ברעב (אוה"ח). ז י ע ש ו כן : אמרו לעשות כן (ח. אב.).
 ויעשו כן : למדך שכולם מסרו את עצמם ואמרו לו : הננו כולנו בידך, קח
 מי שתרצה — ויקח מאתם את שמעון (בח"י).

כ"א. אבל אשמים אנחנו : אם גם אין בנו העון שאנו מרגלים, אבל יש
 בנו עון שאנו אשמים בו במה שעשינו לאחינו (על פי כ"ק). אבל אשמים
 אנחנו : כאשר ראו שהאיש אדוני הארץ נכמרו רחמיו על בני ביתם וטפם,
 (וואתם לכו והביאו שבר רעבון בתיכם), אף על פי שהם אנשים זרים לו, והם לא
 התחננו לפניו — נזכרו שהם לא רחמו על אחיהם בהתחננו אליהם, והצדיקו
 עליהם את הדין (על פי ע).

בהתחננו אלינו ולא שמענו : והיינו אכזרים נגד אחינו : אעפ"י שחשבנוהו
 לרודף היה לנו לרחם בהתחננו. וכנגד מדת אכזריותנו מתאכזר נגדנו זה האיש (ט).
 חשבו את האכזריות לעון גדול יותר מהמכירה (רמב"ן).

כ"ב. הלא אמרתי לכם אל תחטאו בילד : שלא היה מתכוון להמיתכם,
 כשעשה מה שעשה כאשר חשבתם, אבל היו מעשיו באשר הוא ילד, בלתי פועל
 לתכלית מכוונה; וגם דמו הנה נדרש — אין החטא הנדרש
 עכשו אכזריות בלבד, כאשר חשבתם, אבל גם דמו נדרש, שחטאתם לשפוך דם
 נקי שלא הי' בן מות כאשר חשבתם, והנה בלי ספק מת בעבודתו (ט).
 כ"ה. ולהשיב כספיהם : לא יפול לשון רבים על הכסף אבל יפול על
 המטבעות (ט).

כ"ו. וישאו את שברם על המריהם וילכו משם : שלא נתעכבו אלא
 שעור שנשאו שברם ותיכף הלכו (אוה"ח).

כ"ח. מה זאת עשה אלהים לנו : ועל זה נאמר בתלמוד : שנאמר אולת
 אדם תסלף דרכו ועל הי' יזעף לבו (משלי י"ט ג') (ב"ש).
 כ"ט. את כל הקרות אתם : וביהושע (ב, כ"ג) כתוב ויספרו לו את כל
 המוצאות אותם — הקורות הם דברים בלתי צפויים, והמוצאות הם דברים
 המתהווים בנחג שבעולם ומשוערים לפני בואם (על פי שד"ך).

ל"ב. האחד איננו והקטן היום את אבינו : וליוסף אמרו בחפץ הקטן את
 אבינו היום והאחד איננו (כ"י).
 ל"ד. ואת הארץ תסחרו : אף על פי שלא מצאנו שאמר להם יוסף כן.

פעמים מקצר הכתוב בספור (בה"ט, על פי הרמב"ן).

ל"ה. וחנה איש צרור כספו בשקו: ולא בפי שקו, או בפי אמתחתו. כי כן צוה יוסף שלאחד ישימו כספו בפי אמתחתו, ולאחרים באמצע האמתחת או בתחתיתה, כי אם ישימו כספם בפי אמתחת כולם, הגה בלקחם מספוא לחמוריהם יראו וישובו למצרים להשיב הכסף, אבל בעבור אחד לא ישובו (על פי הרד"ק).

ל"ו. עלי חיו כלנח: כל הצרות האלו (א"ע).

ל"ז. את שני בני תמית: תעניש (א"ט). אין לפרש "תמית" — שימיתם

בידים, אבל פירושו: תחשוב אותם כמתים, לבלי הורישם בנחלת אבותם (כו"ק).

תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך: אולי, להיותו גקי ובר מעון יוסף,

היה בטוח, כי לא יארע לו דבר בלתי הוגן (אוה"ח).

ל"ח. לא ירד בני עמכם: לא קבל יעקב דבריו, כי הוא טען רק שאין לירא

מפני האיש אדוני הארץ, וטענת יעקב היתה מפני סכנת הדרך, ואיך יערבנו

ראובן שלא יקרנו אסון? (יש"ר).

פ ר ק ט"ג

ב. ויהי כאשר בלו: לא כלו ממש, אלא שלא נשאר מהשבר רק מעט, שאם

אתה אומר כלו ממש — אם כן מה אכלו הנשים והטף משעה שהלכו הגדולים עד

שובם ממצרים (שד"ך?).

ג. שאל שאל האיש: הוצרכו לשנות ממה שהיה אמיתת הענין, כדי

להתנצל מתרעומת אביהם (א.ב.).

י"א. קחו מזמרת הארץ בכליכם מעט צרי: כי אמנם המנחה אשר

תובל לאיש נבהל להון יצטרך שתהי' רבת הכמות להשיב עין הכלי, ומה

המין היתה מנחת יעקב לעשו; אבל כאשר יובילה לנדיב, אשר כסף לא יחשוב,

ראוי שתהיה מעט. אבל תהי' דבר נבחר מהדברים הנמצאים על מעט הם בהיכלי

מלך, ומה המין היתה המנחה הזאת ליוסף (ט).

י"ד. את אחיכם אחר: את שמעון, ונראה שלא היה שמעון רצוי-אביו

בעבור דבר שכם ולכן לא הזכירו בשמו (על פי הרמב"ן).

י"ה. חשב באמתחותנו: ולא אמרו המושב, כי היה הדבר בעיניהם לפלא

גדול, וכאילו שב הכסף מעצמו באמתחותיהם (יש"ר).

ולקחת אותנו לעבדים ואת חמרינו: ידאגו על חמוריהם — כלומר: הנה

יקחו גם את חמורינו עם אמתחותיהם, ולא נוכל לשלוח לבתינו בר וימותו כלם

ברעב (רמב"ן).

כ. כי: לשון בקשה והטעם: עשה בי מה שתרצה ותשמעני (א"ע).
 כ"א. ויהי כי באנו אל המלון: רמזו בזה שאילו לא היו
 רחוקים כל כך היו חוזרים למצרים כדי להתזרזר מיד את הכסף (על פי צ"ה).
 והנה כסף איש בפי אמתחתו: שינו ואמרו כי כולם מצאו במלון את כספם
 בפי אמתחותיהם, כדי שלא יאשימו את האחד שמצא שלא חזר למצרים להשיב את
 הכסף, וכולם לא יכלו לחזור, כי עליהם היה להביא את האוכל לביתם (על פי ע.ו.)
 וגם מפני שאמר יוסף לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם (על פי כו"ק).

כספנו במושקלו: באותן המטבעות עצמן (ט).

כ"ו. וישתחו לו ארצה. ובוה נתקיים החלום הראשון כי עתה היה עמם גם
 בנימין (יש"ד).

כ"ז. השלום אביכם הזקן: שם העצם (שלום) תחת שם התואר (שלם) והיא
 דרך קצרה, כאלו אמר השלום לאביכם (על פי א"ע).

השלום אביכם הזקן: אם איננו ככעס עלי על לקיחת בנימין; ה ע ו ד נ ו
 ח י: האם הוא עודנו בריא וחזק בגופו (נצי"ב). ה ש ל ו ם א ב י כ ם
 ה ז ק ן — ה ע ו ד נ ו ח י? בשעת השאלה הראשונה נפל פחד בלבו של
 יוסף, שמא מת אביו, והוא מוסיף את השאלה: העודנו חי? (ה).

ל. ויבקש לבכות: ויבקש מקום לבכות שלא יראהו אחיו בוכה (יש"ד).
 ל"ג. הבכר כבכרתו: בכור וצעיר הם לפעמים שמות מחלטים (הבכור
 לכלם והצעיר מכלם) ולפעמים שמות יחסיים (האח שנולד לפני השני, נקרא ביחס
 אליו: "בכור" והשני ביחס לראשון: "צעיר") ופה הם במובן היחסי (כו"ק)
 ל"ד. ותרב משאת בנימין: לראות אם יקנאו בו (ט). מ מ ש א ת
 כ ל ם — מדורון כל אחד מהם (א"ע).

פ ר ק ם י ד

א. כאשר יוכלון שאת: יותר מהמגיע להם בכסף אשר הביאו לו (רמב"ן).
 א. ושים כסף איש בפי אמתחתו: לדעתם (רמב"ן); שלא בידיעתם,
 ועשה זאת מפני שחשש שמא יחשבו אחיו שבנימין באמת גנב את הגביע, כמו
 שרחל אמו גנבה את התרפים מאביה, ומשום כך צוה יוסף לשים את הכסף איש
 בפי אמתחתו, ובוה יכירו האחים, שלא מרשעתו של בנימין ובאשמתו נמצא הגביע,
 כי אם בעלילת האדון, — ואם יחמלו עליו וישתדלו להוציאו מעבודתו. ידע שהם
 בעלי תשובה, ואם יעזבוהו לעבד סימן שהם עדיין שונאים את בני רחל
 (על פי אב.).

ב. תשים כפי אמתחת הקטן : לראות איך ימסרו נפשם עליו כדי להצילו (ט).

אשר דבר : מיותר, ויתכן אשר דבר עם בנימין, כי בודאי לא רצה לצער, והדבר נעשה בידיעתו של בנימין (על פי ר"ז"ק).

ג. הבקר אור : האיר, כמו (ש"א י"ד כ"ט) ראו נא כי ארו עיני, וכמו (במדבר כ"ד, ה) מה טבו אהליך יעקב (רשב"ם).

המה וחמריהם : לא כמו שהם חשבו שיקחו אותם לעבדים וחמוריהם (על פי אב.).

ד. והשגתם ואמרת אליהם : ולא ירדוף אחריהם בצעקות כמו אחרי גנבים, אלא כאשר ישיגם, יאמר אליהם — ורק אליהם (על פי אב.) למה שמתם רעה תחת טובה : מכאן שגדול עוון כפית טובה מעוון גניבה, שלא אמר למה גנבתם (ח"ב).

ה. הלא זה אשר ישתה אדני בו : לא הזכיר להם הגביע, אבל דבר אתם כאלו ידוע שהם לקחו הגביע, והם ענו לו כאלו אינם יודעים מה הוא מבקש : ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב (רמב"ן).

והוא נחש ינחש בו : יש מפרשים — ישאל למנחשים בעבורו מי לקחו, או פרושו — יחשוב אבידת הגביע נחש רע לעצמו שאבד ממנו הכלי שהיה שותה בו (רד"ק). והוא נחש ינחש בו : ולכן הוא יקר לו, אף על פי שהוא רק מכסף (על פי ע.).

י. כדבריהם כן הוא... : אתם בחזקת אנשי אמונים אצלי, אבל מי שימצא הגביע אתו אבד את חזקתו — הוא לבדו יהיה לי עבד, ואתם תהיו נקיים (ע.). י"ב. וימצא הגביע : אבל בכסף הנמצא לא היתה שום עלילה, כי יש לומר אין דרך טוחרים להביא כסף בצמצום (ח.).

י"ג. ויקרעו שמלתם : על שגרטי ליעקב שקרע שמלותיו נענשו שקרעו שמלתם (בה"ט).

ט"ז. ומה נצטדק : מעתה, כשנמצא הגביע באמתחת בנימין, אין עוד מקום לקל וחומר האמור בדבריהם (פסוק ח' — הן כסף...), כי בנימין לא היה מהמחזירים את הכסף (אוה"ח). גם אנהו גם אשר נמצא הגביע בידו : כי אין הבדל בינינו — הוא כל כך נקי מחטא זה כמו כולנו (על פי ע.).